

ЁШЛАРНИНГ НИКОҲ ВА ОИЛАГА МУНОСАБАТИНИ ЯНАДА ИНСОНПАРВАРЛАШТИРИШ МУАММОЛАРИ.

С. Боймуродов

Ф. ф. н., доц. ҚаршиДУ

Ёшларнинг турмуш ўртоғи тўғрисидаги идеалларини шакллантиришга алоҳида эътибор бериш мақсадга мувофиқ. Тўғри, мазкур идеаллар оилавий тарбия давомида, оила психологиясига бағишланган назарий ва амалий машғулотларда маълум тарзда шакллантирилмоқда. Бироқ бу идеал турмуш ўртоғининг ташқи қиёфаси, рўзғор юритиш малакаси хусусидаги умумий мулоҳазалар билан чекланиб қолаяпти. Бўлғуси турмуш ўртоғининг маънавий қиёфаси, хусусан маданий савияси, маълумоти даражаси, интеллектуал салоҳияти аксарият ҳолларда эътибордан четда қолади. Ваҳоланки, ушбу идеал турмуш ўртоғини танлашга, келгусидаги оилавий муносабатлар характерига, шахс демографик фаолиятига жиддий таъсир ўтказди.

Бинобарин, ёшларнинг турмуш ўртоғи ҳақидаги идеалларини шакллантиришда кўл келадиган оммабоп рисоаларни нашр қилиш, жинсий тарбиянинг замонавий услуб ва усуллари жорий этиш мақсадга мувофиқ. Шунингдек, ушбу идеалларнинг реал воқеликдан йироқлашиб кетмаслигини, идеал билан воқелик ўртасида узвийлик мавжуд бўлишини таъминлаш ҳам долзарб характерга эга. Акс ҳолда, йигит ёки қиз онгида шаклланган идеал турмуш ўртоғини танлашга ҳалал бериши, унинг демографик фаолияти характерини ўзгартириши ҳам мумкин.

Ёшларда турмуш ўртоғини танлашнинг рационал принципларини шакллантириш зарур. Маълумки, фарзандларнинг ҳаётини ташкил этишда яқин қариндошларнинг аралашуви ҳоллари катта. Бунинг ижобий томонлари ҳам бор, албатта. Жумладан, ота ва она фарзандларига бўлғуси турмуш ўртоғини ҳаётий тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда танлаб беришга ҳаракат қиладилар. Бироқ аксарият ҳолларда ушбу танлов келин ёки куёвнинг ташқи қиёфаси, рўзғор юритиш малакаси, унинг оиласининг ижтимоий мақомига қараб амалга оширилади. Бундай ҳолда фарзанднинг идеаллари, орзу-истаклари инобатга олинмайди. Шу боисдан оила қураётган шахс турмуш ўртоғини ўз хоҳиш-иродаси ва идеалларига кўра танламоғи даркор. Унинг

бундай йўл билан танланиши шахсга ўз турмушини мустақил шакллантириш имконини беради.

Албатта, ёшларга хос бўлган эҳтирос, турмуш ўртоғи тўғрисидаги идеалнинг нотўғри шаклланганлиги тўғри хулосага келишга халал бериши ҳам мумкин. Демак, бир томондан, шахсий ҳаёт даҳлсизлиги билан боғлиқ тарғибот ва ташвиқот ишларимизни янги босқичга кўтариш, ушбу принципларнинг турмуш ўртоғини танлашда ҳам қўллашга эришиш даркор, иккинчи томондан эса, турмуш ўртоғини танлаш принципларини шакллантириш – оилавий ва жинсий тарбиянинг муҳим йўналишларидан бирига айланмоғи лозим. Ушбу тадбирлар шахс демографик фаолиятини оптималлаштиришга хизмат қилади. Оилавий муносабатларда эр ва хотиннинг тенг ҳуқуқлилигига эришиш, оилада аёллар дискриминациясига йўл қўймаслик, болалар эркинлигини кенгайтириш ҳам муҳим аҳамият касб этади. Маълумки, Шарқда асрлар мобайнида эр ва хотиннинг оиладаги вазифалари, ота-она билан болалар ўртасидаги муносабатлар миллий ва исломий қадриятлар, қоидалар асосида ташкил қилиб келинади. Ушбу қадрият ва қоидалар, умуман олганда, инсонийлиги ва ахлоқ қоидаларига қатъий мослиги билан ажралиб туради. Бироқ фуқароларимизнинг каттагина қисми миллий ва исломий қадрият ва қоидалардан нотўғри хулосалар чиқаришган кўринади. Хусусан, қишлоқларда истиқомат қилаётган кўпгина оилаларда эрнинг мутлақ ҳукмронлиги, хотиннинг тобелик мақоми, фарзандларнинг бирор бир масала юзасидан ота-онасига шахсий муносабатини билдирмаслиги ҳоллари учрайди.

Оилавий муносабатларга бағишланган телекўрсатув, радиоэшиттириш, мақолалар миқдори анча салмоқли. Бироқ эр ва хотиннинг тенг ҳуқуқлилигига эришиш, оилада аёллар дискриминациясига йўл қўймаслик, болалар эркинлигини кенгайтириш учун уларга тизимли характер бахш этиш, мазмунан бойитиш зарур бўлади.

Оила ижтимоий аҳволини яхшилаш - шахс репродуктив фаолиятининг ўзгаришига таъсир кўрсатадиган муҳим детерминанталардан бири саналади, бинобарин шахсни оила ижтимоий аҳволини яхшилаш чораларини излашга одатлантириш керак. Шахс оила бюджетини унинг эҳтиёжлари билан солиштиришни, оиланинг моддий ва маънавий имкониятларини бюджет ҳажмини оширишга сафарбар этишни ўрганиши лозим. Афсуски, бугунги

кунда шахсинг бу борадаги демографик фаолиятини талаб даражасида деб бўлмайди. Оиланинг бир ойлик даромадлари ва харажатлари миқдорини режалаштириш, оила аъзоларининг имкониятларидан оила бюджетини бойитишда фойдаланиш ҳанузга қадар одат тусига киргани йўқ. Шу боисдан маҳаллаларда тегишли мавзуларда семинар-тренинглار ўтказиш, улар ҳузурида “Оила” консалтинг марказларини ташкил этиш зарур. Ушбу тадбирлар шахсинг оила бюджети, уни шакллантириш йўллари, жамланган маблағдан оқилона фойдаланиш, оила моддий фаровонлигини муттасил ошира бориш стратегияси тўғрисидаги тасаввурларини тубдан янгилайди. Унинг демографик фаолиятини оила даромадлари ва моддий фаровонлигини мустақил оширишга, оила истиқболларини мустақил белгилашга йўналтиради.

Шахсинг оила аъзолари маданий савиясини оширишга интилишини кучайтириш зарур. Бозор иқтисодиёти шароитида моддий эҳтиёжларни қондириш биринчи ўринга чиққани маълум. Айни пайтда маданий-маърифий муассасалар фаолиятининг характери ҳам ўзгарди. Ушбу омиллар шахсинг оила аъзолари маданий савиясини оширишга интилишини сусайтирди. Фуқароларнинг кутубхона, музей, театр ва оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишлари даражаси йилдан йилга пасайиб бормоқда. Вазиятни ўзгартириш учун мамлакат аҳолиси турмуш даражасини оширишнинг ўзи камлик қилади. Шу билан бир қаторда шахсни ўз маънавий эҳтиёжларини қондиришга одатлантириш, маданий савиясини, интеллектуал салоҳиятини оширишдан манфаатдорлигини кучайтириш ҳам зарур.

Шахсни бўш вақтини самарали ўтказишини таъминлаш зарур. Маълумки, ўтган асрнинг тўқсонинчи йилларида ишдан ташқари вақт миқдори йилига 1700-1800 соатни ташкил этарди. Ҳозир эса, бизнинг ҳисоб-китобларимизга қараганда, бу кўрсаткич йилига 1100-1200 соатга тушиб кетди. Боз устига, бу вақтнинг салмоқли қисми ишга бориш ва қайтиш, рўзғор юмушларини бажариш, табиий-физиологик ва маиший эҳтиёжларни қондириш учун сарфланмоқда. Натижада шахс бўш вақти миқдори камайиб кетди. Унинг мазмуни ҳам талаб даражасида эмас: бўш вақт оила маданий савиясини ошириш, унинг ижтимоий аҳволини янада яхшилаш йўллари топишга сарфланаётгани йўқ. Хуллас, шахсинг жамият манфаатларига мос бўлган

демографик фаолиятини шакллантириш учун унинг бўш вақтини бошқармоқ, маълум мақсад сари йўналтирмоқ лозим. Бўш вақтнинг бошқарилиши унинг оқилона ташкил этилишига, шахс маънавий ва жисмоний юксалиши, оптимал демографик фаолияти учун зарур бўлган шарт-шароитлар яратилишига замин ҳозирлайди.

